

forhold i forbindelse med historieskrivningens forskellige sigte, informationsgrad o. a. i de forskellige tidsaldre gør det vanskeligt eller umuligt at sammenligne afsnittenes tidsbestemte kapitler indbyrdes, for slet ikke at tale om deres forhold til hovedemnet eller den jubilerende genstand. Afsnittet »Allgemeine Hansegeschichte« har dog af nærliggende årsager hovedvægt på den nyeste tid og dokumenterer en kritisk opmærksomhed over for de indbyrdes stridende *Gesamtkonzeptionen* ikke mindst af national beskaffenhed. Det indtager en vigtig plads i bogen og kunne uden skade have været udbygget.

I afsnittet om dansk historieskrivning (s. 126–159) ville en begrænsning til det 19. og 20. århundrede have været en stor forbedring, ikke mindst på grund af forfatterens tiltalende afslappede holdning til de nationale begrebers spil i hansehistorien. Læseren havde gerne ofret, hvad der kan siges om Povl Helgesens eller Arild Huitfeldts stillingtagen til Stralsundfreden og hansehistorien, for en fyldigere redegørelse for dansk historieskrivning i de tidsaldre, hvor hansehistorien kan siges at have spillet en virkelig rolle i historikernes forestillingsverden. For den nyeste tid bygger fremstillingen – rimeligt nok – på den historiografiske skitse i Aksel E. Christensens rapport til historikermødet i Århus 1957, men går ikke ud herover, end ikke til en vurdering af selve rapportens indsats. Koncentrationen omkring den nationale historiografi, Danmarkshistorier for kortere eller længere tidsrum, bevirker tillige for Danmarks vedkommende, at der må redegøres for opfattelser i værker der kun i ringe grad evner eller ønsker at tage hansehistoriske kilder eller problemer op til selvstændig vurdering, medens specialarbejder der netop har stillet sig sådanne opgaver, lades ude af betragtning.

KAI HØRBY

Die Berichte der Generalprokuratoren des deutschen Ordens an der Kurie. I: Die Geschichte der Generalprokuratoren von den Anfängen bis 1403, bearbeitet von KURT FORSTREUTER, II: Peter von Wormditt (1403–1419), bearbeitet von HANS KOEPPEN, III, 1: Johan Tiergart (1419–1428), bearbeitet von HANS KOEPPEN. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung, Heft 12, 13 & 21. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen 1961, 1960 & 1966. 432 s. + 5 tvl., 675 s. + 2 tvl., 363 s.

Som andre af middelalderens ridderordener havde også Den tyske Orden sine *procuratores generales* ved pavestolen, i hvert tilfælde fra det tidlige 13. århundrede. Deres indberetninger til ordenens højmaster, hvis umiddelbare repræsentanter over for paven de var, beror i ordensarkivet i det til Göttingen overførte Königsberger Staatsarchiv. Udgaven er besørget af den tidligere arkivdirektør, dr. Kurt Forstreuter, og arkivets nuværende chef, dr. Hans Koeppen.

Den fyldigste overlevering hidrører fra prokuratoren Peter von Wormditt, der virkede fra 1403 til 1419, og som tidligere har påkaldt sig forskningens interesse for sin virksomhed under den preussisk-polske konflikt efter ordenens nederlag ved Tannenberg 1410 og særlig som ordenens repræsentant ved Konstanzerkonciliet 1414–1418. Denne interessante diplomat er udgavens hele andet bind viet, hans korrespondance er hermed fyldigere fremlagt, end det tidligere har været muligt, og de fortræffelige kommentarer med henvisning

til arkivets øvrige bestanddele gør dette bind til en spændende indføring i ordenens indre og ydre historie i disse kritiske år.

Tiden før 1403 er bevidnet gennem et væsentlig mere problematisk materiale, og for udgavens første bind ved dr. Forstreuter gælder det, som titlen antyder, foruden kildeudgaven en redegørelse for prokuratorembedets karakter, dets oprindelse og udvikling, dets almindelige vilkår og retslige placering. Det står klart, at ikke enhver der benævnes *procurator* bør opfattes som en generelt befuldmægtiget eller permanent residerende repræsentant. Indledningen til dette første bind (s. 7-169) redegør for repræsentationens ydre omstændigheder, såvidt de kendes, og tillige for ordenens faste besiddelser i Rom (omkring kirken S.ta Maria in Domnica som ordenen rådede over indtil 1312) og i de foretrukne pavelige residenser Viterbo og Montefiascone, som var repræsentationens basis indtil kuriens flytning 1305 til Avignon. Her fik ordenen tilsyneladende ikke besiddelser, og generalprokuratoren boede til leje.

Den fattige overlevering før 1403 (i alt elleve indberetninger før dette år) skyldes givetvis tab af arkivmateriale, for allerede de sparsomme kilder viser hen til den omhu og bekostning ordenen ofrede på sine diplomatiske relationer til pavestolen. Generalprokuratorernes funktion var først og fremmest at udvirke udstedelse af pavelige breve og skrivelser til ordenens forskellige behov, således som det ønskedes af højmesteren og de øvrige ordensmyndigheder. Kurien havde tilsyneladende selv taget initiativ til, at ridderordenene og andre indrettede sig med en fast repræsentation, og administrationsapparatets funktion indebar, at prokurator måtte være fortrolig med pavebrevs udfærdigelse og den vej de forinden skulle gennemløbe i kurien. Siden det 13. århundredes midte optræder ordensprokuratorens navn øverst på bagsiden af det færdige pavebrev, som det tilgik ordenen.

Foruden disse funktioner i forholdet til kurien beror prokuratorembedets betydning på den mulighed for formidling af diplomatisk information, som pavehoffet og dets omgivelser frembød. Indberetningerne er da også – ved siden af deres vidnesbyrd til ordenens og, i mindre grad, pavestolens historie – kilder til europæisk politik og diplomati i det 15. århundrede, naturligvis inden for grænserne af ordenens interessesfære, men det er et ganske omfattende kompleks. De internationale relationer i denne fjerne tid er endnu langt fra klarlagt i enkeltheder og navnlig er diplomatiske funktioner og praksis forud for det store 17. århundrede ikke meget oplyst. Hvad denne udgave kan bidrage hertil, er måske ikke dens mindste betydning.

Udgiverne har forståeligt nok, under hensyn til kildematerialets omfang og det ønskelige i at gennemføre en fyldig kommentar, afstået fra at gengive alt i den fulde udstrækning, men har i udstrakt grad gjort anvendelse af indskudt referat i de udgivne tekster. Dette udtrykkeligt, fordi vi lever i mikrofilmens tidsalder, og enhver forsker inden for kort tid vil kunne have en fuldstændig fotografisk gengivelse af en hvilken som helst af disse originaler for sig. De mange der på forskellig måde har haft lejlighed til at benytte Göttingen-arkivets materiale og nydt godt af arkivets service, vil vide, at dette ikke er tomme ord.

KAI HØRBY